13. ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ : ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮੰਨੇ ਵਿਦਵਾਨ ਡਾ.ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ, ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਜਚਾ ਦਿੱਤੀ, ਕਿ ਅਧਿਆਪਕ ਦਾ ਕੀ ਮਹੱਤਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਅਧਿਆਪਕ ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਡਾ. ਜੌਹਲ ਆਪਣੀਆਂ ਸਭ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਆਪਣੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਸਿਰ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ।

ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਦਾ ਜਨਮ 2 ਅਗਸਤ, 1928 ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਤਹਿਸੀਲ ਜੜ੍ਹਾਂਵਾਲਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸਮਰਾ-ਜੰਡਿਆਲਾ (ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ’ਚ ਇਕ ਕਿਸਾਨੀ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਮਾਤਾ ਦਾ ਸਵਰਗਵਾਸ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਸੰਯੁਕਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਨੇ ਇਸਦੀ ਕਮੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਚਾਰ ਜਮਾਤਾਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਪੰਜਵੀਂ ਅਤੇ ਛੇਵੀਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ‘ਆਵਾਗਤ ਬੰਗਲੇ’ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਦੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਸੱਤਵੀਂ ਵਿੱਚ ਫੇਲ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਦੇਰ ਘਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ‘ਪਾਉਲਿਆਣੀ’ ਵਰਨੈਕੁਲਰ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਅੱਠਵੀਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਇੱਥੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਇਆ। ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਇੱਕ ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਡੀ, ਉੱਥੇ ਇਸ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਇੱਕ ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਐਸਾ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੜ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੂਫ਼ੀ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀਨ ਸੀ, ਜੋ ਮਜ਼ਹਬੋਂ ਪੱਕੇ ਅਤੇ ਸੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ। ਹਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬੱਚਾ ਜਾਣ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਜਦ ਇਹ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਆਏ ਤਾਂ ਨਵਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆ। ਉਹ ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪੜ੍ਹਨ-ਲਿਖਣ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਸੁਣਾ ਸਕਿਆ, ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਵੀ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉਠ ਉਸਦੇ ਮੋਢੇ ’ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਕਟਾਖਸ਼ ਨਾਲ ਨਿਹੋਰਾ ਜਿਹਾ ਮਾਰਿਆ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਕਲਾਸ ਵਿਚੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣ ਬਾਅਦ, ਹਾਲੇ ਇੱਕ ਪੀਰੀਅਡ ਹੋਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬਸਤਾ ਸਮੇਟ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਘਰ ਆ ਕੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਨਵਾਂ ਕਾਇਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਉਰਦੂ ਤਰਜ਼ਮਾ ਖ਼ਰੀਦਿਆ। ਜੋ ਸਬਕ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਸੀ, ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਰਾ ਹੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਤਰਜ਼ਮੇ ਸਮੇਤ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਜਦ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਸਬਕ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਕਾਇਦਾ ਉਠਾਓ।” ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, “ਮਾਸਟਰ ਜੀ, ਕਾਇਦੇ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।” ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਸਿਰਿਓਂ ਲੈ ਕੇ ਪੂਰਾ ਸਬਕ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਤਰਜ਼ਮੇ ਸਮੇਤ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਨਾ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸਬਕ ਵੀ ਸੁਣਾ ਗਿਆ। ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਾਲਾ ਰੂਲ ਟੇਬਲ ਉਤੇ ਰੱਖ ਕੇ, ਉਠ ਕੇ ਆਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਥਾਪੀ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ, “ਯੇਹ ਲੜਕਾ ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ ਲੇ ਜਾਏਗਾ।” ਇਹ ਬੋਲ ਸੱਚ ਬਣ ਗਏ ਜਦ ਉਸਦੀ ਅੱਠਵੀਂ ਜਮਾਤ ’ਚੋਂ ਸਕੂਲ ਬੋਰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਚੋਟੀ ਦੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਆਈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ ਮਿਲ ਗਿਆ।

ਘਰ ਕੰਮ ਦੀ ਲੋੜ ਕਾਰਣ ਦੱਸ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਦੋ ਸਾਲ ਵਾਸਤੇ ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ ਮਿਲਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨੋਂ ਹਟਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸ ਰੁਪਏ ਥੋੜ੍ਹੀ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ

ਵਿਚ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਫ਼ੀਸਾਂ ਅਤੇ ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਖ਼ਰਚੇ ਕਰਕੇ ਵੀ ਰੁਪਿਆ ਦੋ ਰੁਪਏ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਘਰਦਿਆਂ ਪੜ੍ਹਨੋਂ ਹਟਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਲਿਆ ਕਿ 'ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਿਹੜਾ ਪਟਵਾਰੀ ਬਣ ਜਾਣੈਂ।' ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਰਿਵਾਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਕੂਲੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਹਲਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਜੋਤਾ ਲਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ।

ਦੋ ਸਾਲ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਫਿਰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਜਮਾਤਾਂ 'ਜੂਨੀਅਰ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰ' ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਰ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜਮਾਤਾਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਾਸ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿੰਡੋਂ ਕੋਈ ਵੀਹ-ਪੰਝੀ ਮੀਲ ਦੂਰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਾਸਟਰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜਮਾਤਾਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਪਾਸ ਦਾਖ਼ਲ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਸਾਲ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਦੋ ਸਾਲ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੱਖੋਂ ਪਿੱਛੇ ਪੈ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਜੂਨੀਅਰ-ਸੀਨੀਅਰ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਫ਼ਾਲਤੂ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਕੁੱਲ ਚਾਰ ਸਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਮ-ਉਮਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘਰ ਆ ਕੇ ਸਾਰੇ ਡੰਗਰ-ਮਾਲ ਲਈ ਚਾਰਾ ਕੱਟ ਕੇ ਕੁਤਰੇ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਤਾਈਂ ਲਿਆਉਣਾ ਉਸਦੀ ਡਿਊਟੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਲੀ ਹੋਈ ਚਰ੍ਹੀ-ਜੁਆਰ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਭਰੀਆਂ ਵੱਢ ਕੇ ਮਸ਼ੀਨ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਰੱਖਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਹਲ ਛੱਡ ਕੇ, ਤਾਇਆ ਜੀ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਚਰ੍ਹੀ ਦੇ ਰੁੱਗ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਹੱਥ ਵਾਲੀ ਕੁਤਰੇ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਗੇੜਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤਾਇਆ ਜੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸਖ਼ਤ ਤਬੀਅਤ ਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਤਿੰਨੇ ਭਰੀਆਂ ਕੁਤਰੇ ਬਗੈਰ ਮਸ਼ੀਨ ਖੜ੍ਹੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਡੰਡਾ ਖੜਕੇਗਾ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਸਾਰਾ-ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਤਪਦੀਆਂ ਧੁੱਪਾਂ ਵਿੱਚ ਕਣਕ ਦੀ ਵਾਢੀ ਕੀਤੀ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਅਤੇ ਤਾਇਆ ਜੀ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਾਲੇ ਖੱਦਰ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਉਹ ਹੀ ਛੱਪੜੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਧੋਇਆ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਕੱਪੜੇ ਧੋਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਉਸਦੇ ਬੀ.ਐਸ-ਸੀ. ਵਿੱਚ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਜਦ ਤਕ ਉਹ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਦ ਉਹ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਛੁੱਟੀ ਆਏ ਦੇ ਅੱਗੇ ਕੰਮ ਵਾਲੇ ਮੋਟੇ ਕੱਪੜੇ ਖੂਹ ਦੇ ਚਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਧੋਣ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪੁੱਛਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ "ਅਜੇ ਤੈਨੂੰ ਸਾਡੇ ਕੱਪੜਿਆਂ 'ਚੋਂ ਮੁਸ਼ਕ ਆਉਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ?"

ਚੜ੍ਹਦੀ ਜੁਆਨੀ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਟਵਾਰੇ ਕਾਰਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਉਤੇ ਪਿੰਡ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ 1945 ਵਿੱਚ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਇੱਧਰ ਆ ਕੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਡੇਢ ਕਿਲੋ ਮੀਟਰ ਦੇ ਫ਼ਾਸਲੇ 'ਤੇ ਨੂਰ ਮਹਿਲ, ਦੁਆਬਾ ਆਰੀਆ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲਾ ਲੈ ਲਿਆ, ਜਿੱਥੋਂ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਅਗਸਤ, 1948 ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੀ।

ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਡਰਾਮੇ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਸ਼ੌਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਡਰਾਮੇ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਬੋਲਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਸ ਅਫ਼ਸਰ ਅੱਗੇ ਹੋਵੇ, ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ-ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪਬਲਿਕ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਝਿਜਕ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਸਮੂਹਾਂ, ਇਕੱਠਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਦਾ ਸਵੈ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਹੋ

ਗਿਆ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕਾਰਗਰ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ।

ਅਕਤੂਬਰ, 1948 ਵਿੱਚ ਉਹ ਗੌਰਮਿੰਟ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਗਏ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇੱਥੇ ਉਹ ਫੁੱਟਬਾਲ ਦੀ ਟੀਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਖੇਡਦਾ ਸੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਘੱਟ ਹੀ ਜਿੱਤੀ ਸੀ; ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਜਿਸ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਉਹ ਟੀਮ ਦਾ ਫੁੱਲ-ਬੈਕ ਖੇਡਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਵਿੱਚ ਲਾਇਆ ਵਕਤ ਵੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜ਼ਾਇਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਇਸਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਇਕ ਜ਼ਾਬਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇੱਕ ਸੇਧ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ। ਕੋਈ ਸਮਾਗਮ ਹੋਵੇ, ਕਿਤੇ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਡਿਊਟੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਕਦੀ ਲੇਟ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਆਪ ਨੇ 26 ਜਨਵਰੀ 1952 ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਗਣਤੰਤਰ ਦਿਵਸ ਪਰੇਡ ਮੌਕੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਟੁਕੜੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 'ਬੈਸਟ ਕੈਡਿਟ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ' ਐਲਾਨੇ ਗਏ। ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਲਾਸ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਿਗਾਹ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਹੱਥ-ਬਾਂਹ ਵੀ ਹਿਲਾਈ, ਮੂੰਹ ਵੀ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕੈਡਿਟਾਂ ਵਾਲੀ ਤੇਜ ਨਿਗਾਹ ਫੱਟ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉਤੇ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਲਾਸ ਕਿੱਡੀ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਦੀ ਕੋਈ ਦਿੱਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ। ਇਕ ਸਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੇ 276 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਕਲਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਇਆ।

ਜਦ 1952 ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਉਚੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਫ਼ੇ ਜਾਂ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾ ਰਹੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬੀ.ਐਸ-ਸੀ. ਕਰਕੇ ਕਾਲਜ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਮੁਮਕਿਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਕਰਜ਼ੇ ਜਾਂ ਮੱਦਦ ਤੋਂ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਅਗਲੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਖ਼ਰਚ ਝੱਲ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਖ਼ਰਚ ਦੀ ਤੰਗੀ ਕਾਰਨ ਅੱਗੋਂ ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਪਾਸ ਕਰਕੇ 1952 ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਅਕਤੂਬਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਕਮਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਪੈਪਸੂ (ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਈਸਟ ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟਸ ਯੂਨੀਅਨ) ਵਿੱਚ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਅਸਿਸਟੈਂਟ (ਟਿੱਡੀ ਦਲ ਤੋਂ ਬਚਾਓ) ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਇਹ ਆਰਜ਼ੀ ਨੌਕਰੀ ਸੀ ਜੋ ਅਗਲੀ ਫ਼ਰਵਰੀ ਦੇ ਆਖ਼ਰ ਤੱਕ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀ। ਜਦ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੋਂ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਫੇਰ ਜਾ ਕੇ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ। ਜੂਨੀਅਰ ਜਾਂ ਸੀਨੀਅਰ ਹੋਣ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਤਲਬ ਹੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਆਖ਼ਰ 'ਚ ਨੌਕਰੀ ਵਾਸਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਜਦ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸਕੀਮ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਛੁੱਟੀ ਹੋਈ। ਪਰ ਜਦ ਦੁਬਾਰਾ ਸੁਬਾਥੂ(ਸੋਲਨ,ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਵਿਖੇ ਜ਼ਰਾਇਤ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੀ ਉਸੇ ਪੈਪਸੂ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਤਜ਼ਰਬੇ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਗਏ। ਨੌਕਰੀ ਦੌਰਾਨ ਕੰਡਾਘਾਟ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਚਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਇਕ ਆਰਥਕ ਸਰਵੇਖਣ ਦਾ ਨਿਬੰਧ ਲਿਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਮ.ਐਸ-ਸੀ. (ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਇਕਨਾਮਿਕਸ) ਪਾਸ ਕੀਤੀ।

1960 ਦੇ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਉਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਗਏ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੇ ਦੋਸਤ ਬੈਜਨਾਥ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾ ਚਾਹੁਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਅਮਰੀਕਨ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਕੋਲ ਲੈ ਗਿਆ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਫੋਰਡ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਯੂਨਿਟ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਗ ਸੀ। ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਗੱਲਬਾਤ

ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਉਸ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ (ਡਾ. ਡੌਨ ਕੈਨਲ) ਨੇ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 200 ਰੁਪਏ ਦਾ ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ ਅਤੇ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਲ ਦਾ ਇਹ ਕੋਰਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਡੌਨ ਕੈਨਲ ਦੇ ਚਹੇਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਮਿਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਪੀ.ਐਚ-ਡੀ. ਦਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਡਾ. ਕੈਨਲ ਖੋਜ-ਨਿਬੰਧ ਵਾਸਤੇ ਗਾਈਡ ਬਣ ਗਏ। ਇਸੇ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਿਖੇ ਅਧਿਆਪਕ ਲਈ ਚੋਣ ਹੋ ਗਈ। ਜਨਵਰੀ, 1961 ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ (ਸਟੈਟਿਸਟਿਕਸ) ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੇਵਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ। 1962 ਵਿੱਚ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 1963 ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਪੀ.ਐਚ-ਡੀ. ਨਿਬੰਧ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ।

ਹੈੱਡ ਆਫ਼ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਯੂ.ਐਸ.ਏ.ਆਈ.ਡੀ. ਦੀ ਇਕ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚ ਉਚੇਰੀ ਅਸਾਮੀ 'ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਸਾਲ ਵਾਸਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਗਏ। ਇਸ ਵਕਤ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇੰਚਾਰਜ (ਡਾ. ਕਾਰਪੈਂਟਰ) ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਆਇਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਇੰਚਾਰਜ ਐਫ.ਏ.ਓ. ਰੋਮ ਵਿੱਚ ਇਕ ਉੱਚੀ ਅਸਾਮੀ 'ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਜੋ 1974 ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਨੂੰ ਵੀ ਲੈ ਗਿਆ।

ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੌਰਾ 1969 ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਯੂ.ਐਸ.ਏ.ਆਈ.ਡੀ. ਦੇ ਖ਼ਰਚੇ 'ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਗਏ। ਇਸ ਦੌਰੇ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਸੋਲਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਪਾਨ, ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਅਤੇ ਕੈਲੇਫ਼ੋਰਨੀਆ ਰੁਕ ਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ਼ ਕੈਲੇਫ਼ੋਰਨੀਆ ਦੇ ਬਰਕਲੇ ਕੈਂਪਸ ਤੇ ਡੈਵਿਸ ਕੈਂਪਸ ਵਿੱਚ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਟਾਕਟਨ ਅਤੇ ਯੂਬਾ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਵੀ ਕੀਤਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਪਾਨ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਟੋਕੀਓ ਅਤੇ ਫੇਰ ਕਿਓਟੋ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਤੈਪੱਈ ਤੋਂ ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਫਿਲਪਾਈਨ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਲਾਸ-ਬਾਨਿਓ ਸ਼ਹਿਰ ਪਾਸ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਚੌਲਾਂ ਦੇ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ 1970, 1985, 1989 ਅਤੇ 1991 ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ। 1986 ਅਤੇ 1996 ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਗਏ ਅਤੇ 1984 ਵਿੱਚ ਕਿਊਬਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਸਿਰ-ਕੱਢ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੇੜਿਉਂ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖਿਆ।

1989 ਵਿੱਚ ਉਹ ਫਿਰ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਲਈ "ਇੰਡੋ-ਸੋਵੀਅਤ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ" ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਵਜੋਂ 26 ਜਨਵਰੀ ਦਾ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਮਾਸਕੋ ਗਿਆ। ਚੀਨ ਵਿੱਚ 1986 ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਚਾਰ-ਮੈਂਬਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਡੈਲੀਗੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਰਿਸਰਚ ਦੇ ਦੋ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ, ਇਕ ਸੈਕਟਰੀ ਅਤੇ ਇਕ ਟਿਊਬਰ ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚੀਨੀ ਕਿਸਾਨ ਏਨਾ ਮਿਹਨਤੀ ਅਤੇ ਲਗਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਜ਼ਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ। ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਗੋਬਰ-ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਖੇਤ ਦਾ ਫ਼ਾਲਤੂ ਘਾਹ-ਫੂਸ, ਵਿਹੜੇ ਦਾ ਕੂੜਾ, ਮੁਰਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿੱਠਾਂ ਅਤੇ ਸੂਰਾਂ ਆਦਿ

ਦਾ ਵਿਸ਼ਟਾ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀ ਟਾਇਲੈੱਟ ਸਭ ਗੋਬਰ ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਪਲਾਂਟ 'ਚੋਂ ਪਾਣੀ ਛੱਪੜਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੱਛੀਆਂ ਅਤੇ ਬੱਤਖਾਂ ਪਲਦੀਆਂ ਸਨ। ਗੋਬਰ ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ ਦਾ ਖਾਦ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਛੱਪੜਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਸੀ, ਕਾਫ਼ੀ ਤਾਕਤਵਰ ਸੀ।

1970 ਵਿੱਚ ਉਹਾਇਓ ਸਟੇਟਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਕੋਲੰਬਸ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਵਿਜ਼ਿਟਿੰਗ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਏ। ਉਹਾਇਓ ਸਟੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਜਨਵਰੀ 1972 ਵਿਚ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਪਰਤ ਆਏ। ਆਉਂਦੇ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੀਨੀਅਰ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਚੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ (44 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ) ਹੀ ਹੋ ਗਏ। ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਨ। ਦੋ-ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਡਟ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। 1974 ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ ਅਤੇ ਅਕਤੂਬਰ 1974 ਵਿਚ ਐਫ਼.ਏ.ਓ. ਰੋਮ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 24 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1983 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿਖੇ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋ ਗਏ।

ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਆਪਣਾ ਅਕਾਦਮਿਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸ਼ਨਲ ਕੰਮ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਰਿਸਰਚ ਇਨ ਰੂਰਲ ਐਂਡ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਲੜੀਵਾਰ ਚਾਰ ਲੈਕਚਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਹ ਚਾਰੇ ਲੈਕਚਰ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਛਾਪ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਸਦਾ ਪਹਿਲਾ ਲੈਕਚਰ ਇਸ ਸੈਂਟਰ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਰਸਾਲੇ ਵਿੱਚ ਛਪ ਗਿਆ। ਇਹ ਰਸਾਲਾ ਇਸ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਖੇਤੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਬਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੈਕਚਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬੜੇ ਅਹਿਮ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਲੈਕਚਰ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਤ ਇਹ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਖੇਤਰੀ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਭਿਜਵਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ 'ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਜ਼ਾਰਤਾਂ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜੀ ਜਾਏ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਇਸਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚੀ, ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਆਇਆ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੀ 'ਇਕਨਾਮਿਕ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕੌਂਸਲ' ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਨੇ ਇਹ ਅਹੁਦਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਾਂਗਰਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਆਈ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਵੀ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਇਕਨਾਮਿਕ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕੌਂਸਲ' ਨੂੰ ਉਂਜ ਦਾ ਉਂਜ ਹੀ ਰੱਖਿਆ। ਜਦ ਮੁੜ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਬਣੀ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਇਕਨਾਮਿਕ ਐਡਵਾਈਜ਼ਰੀ ਕੌਂਸਲ' ਉਹੀ ਰੱਖੀ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਨਰਸਿਮ੍ਹਾ ਰਾਉ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਕੌਂਸਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਲਗਾਤਾਰ ਚਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਆਰਥਿਕ ਮਸਲਿਆਂ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਰਹੇ।

ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਡਾ.ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਨੇ ਕੋਈ ਪਦਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ, ਸਗੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਪਦਵੀਆਂ ਡਾ.ਜੌਹਲ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਧੰਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਹਰ ਅਹੁਦੇ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਕੁਝ ਕਰ ਗੁਜ਼ਰਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਸਮਝ ਕੇ ਲਿਆ ਅਤੇ ਨਿਭਾਇਆ। ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਸ਼ਕ ਪਦਵੀਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਧਿਆਪਨ ਨਾਲ ਰਿਹਾ। ਚੰਗਾ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣਨ ਦਾ ਜਨੂਨ ਰਿਹਾ ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਹਨਾ ਦੇ ਸਾਹੀਂ ਸੁਆਸੀਂ ਨਿਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਧਿਆਪਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨੂਰਮਹਿਲ ਦੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕੱਚੇ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ-ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਸਲਾਹਕਾਰ

ਵਰਗੇ ਉੱਚ ਵੱਕਾਰੀ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅਹੁਦਿਆਂ-ਪਦਵੀਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਾਉਂਦੇ ਉਹ ਹੁਣ ਕੇਂਦਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੰਜਾਬ, ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਚਾਂਸਲਰ ਹੋਣ ਦੇ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਆਣ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ। ਜਨਵਰੀ 1961 ਵਿੱਚ ਉਹ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕਾਲਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਲੱਗੇ, ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਨ ਤੇ ਇਕਨਾਮਿਕਸ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਬਣੇ, ਫਿਰ ਇੱਥੇ ਹੀ 1965 ਵਿੱਚ ਇਕਨਾਮਿਕਸ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਿਆਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਅਤੇ ਮੁਖੀ ਬਣੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਓਹੀਓ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਕੋਲੰਬਸ ਦੇ ਵਿਜ਼ਿਟਿੰਗ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਫਿਰ ਐਡਜੰਕਟ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਰਹੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਦਰ ਨਵੀਂ ਊਰਜਾ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਗੀ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੋਂ ਪਰਤ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਬਤੌਰ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਇਕਨਾਮਿਕਸ ਦੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਫ ਐਮੀਨੈਂਸ ਰਹੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਇਕ ਨਹੀਂ, ਦੋ ਨਹੀਂ, ਤਿੰਨਾਂ ਹੀ ਵੱਕਾਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ-ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ; ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਸੈਨਟ/ਸਿੰਡੀਕੇਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ।

ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਡਾ.ਜੌਹਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਖੇਤੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਹੋ ਨਿੱਬੜੇ। ਕਦੀ ਉਹ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਫੂਡ ਐਂਡ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਆਰਗੇਨਾਈਜੇਸ਼ਨ ਦੇ ਇਰਾਨ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਮੈਨੇਜਰ ਬਣ ਕੇ ਗਏ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਦੇ ਯੋਜਨਾ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਏ। ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਸਮੇਤ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਨੇਕਾਂ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬਣੇ। ਇੰਡੀਅਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਆਫ਼ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਇਕਨਾਮਿਕਸ, ਇੰਡੀਅਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਆਫ਼ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਅਤੇ ਇੰਡੀਅਨ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਇਕਨਾਮਿਕਸ ਰਿਸਰਚ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਹੇ। ਪੰਜਾਬ ਯੋਜਨਾ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਣੇ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਰਹੇ। ਇਸ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੈਬਿਨੇਟ ਮਨਿਸਟਰ ਦਾ ਰੈਂਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ। ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਰਹੇ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਤੀ ਲਾਗਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਰਹੇ। ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਉੱਚੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ ’ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵੀ ਆਪ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹੇ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਜਿਵੇਂ ‘ਰੈਸ਼ਨੇਲਾਈਜੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਸਿਟੀ ਟੈਰਿਫ ਇਨ ਪੰਜਾਬ’, ‘ਡਾਈਵਰਸੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਇਨ ਪੰਜਾਬ’, ‘ਸਟ੍ਰਕਚਰਲ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟਸ ਇਨ ਕ੍ਰੋਪਿੰਗ ਪੈਟਰਨਸ ਫ਼ਾਰ ਗ੍ਰੋਥ ਐਂਡ ਪ੍ਰੋਡਕਟਿਵਿਟੀ ਇਨ ਪੰਜਾਬ’ ਅਤੇ ‘ਸਟ੍ਰਕਚਰਲ ਰਿਫ਼ੋਰਮਸ ਇਨ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਸੈਕਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪ੍ਰੋਡਕਟਿਵਿਟੀ ਐਂਡ ਗ੍ਰੋਥ ਇਨ ਇੰਡੀਆ’ ਆਦਿ ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਵੀਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣੀਆਂ।

ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੱਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਪ ਨੇ 7 ਕਿਤਾਬਾਂ, 200 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੇਖ ਅਤੇ 300 ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਕੇ ਕਲਮ ਅਤੇ ਕਰਮ ਦੇ ਸਬੰਧ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਜੱਥੇਬੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਡੀ.ਐਸ.ਸੀ. ਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਸਸਿਟੀ ਨੇ ਡੀ.ਲਿੱਟ ਦੀਆਂ ਆਨਰੇਰੀ ਡਿਗਰੀਆਂ ਅਰਪਿਤ ਕਰਕੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ

ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਕੈਡਮੀ ਆਫ਼ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਸਾਇੰਸਸ, ਪੰਜਾਬ ਸਾਇੰਸ ਅਕੈਡਮੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਫੈਲੋਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸਤਿਕਾਰ ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਨਾਗਰਿਕ ਐਲਾਨਦਿਆਂ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਣ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਡਾ.ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਸੁੱਤਿਆਂ ਲਈ ਸਵੇਰਾ ਹਨ, ਥੱਕਿਆਂ ਲਈ ਥਾਪੜਾ ਹਨ, ਉਦਮ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹਨ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਭਰਪੂਰਤਾ ਅਤੇ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਖ਼ਾਬ ਹਨ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਵਾਲੀ ਦਸਤਾਰ ਦਾ ਸਿਖਰਲਾ ਪੇਚ ਹਨ।

ਅਭਿਆਸ-ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਦੇ ਜਨਮ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ।

2. ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਕਿੰਨਾਂ-ਕਿੰਨਾਂ ਯਤਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪੂਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ?

3. ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਦੇ ਜੀਵਨ ਉੱਤੇ ਮਾਸਟਰ ਸੂਫੀ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਉਲੀਕੋ।

4. ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਨੂੰ ਡਰਾਮੇ ਅਤੇ ਐਨ.ਸੀ.ਸੀ. ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਅਗਲੇਰੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕੀ-ਕੀ ਫਾਇਦੇ ਹੋਏ?

5. ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ, ਪ੍ਰੋ. ਡੌਨ ਕੈਨਲ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਆਏ? ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ?

6. ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਦੀਆਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਉਪਲਬਧੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰੋ।

7. 'ਇਕਨਾਮਿਕ ਐਡਵਾਇਜ਼ਰੀ ਕੌਂਸਲ' ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਤੇ ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਜੁੜੇ?

8. ਖੇਤੀ ਖੋਜ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਗ ਵਜੋਂ ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰੋ।

9. ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸਦਕਾ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਆਨਰੇਰੀ ਡਿਗਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ?

10. 'ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਰਥਸ਼ਾਸ਼ਤਰੀ : ਡਾ. ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ' ਦੇ ਜੀਵਨੀ-ਮੂਲਕ ਨਿਬੰਧ ਉਪਰ ਸੰਖੇਪ ਝਾਤ ਪਾਉ।